

ВІДГУК

офіційного опонента

доктора наук із соціальних комунікацій, старшого наукового співробітника,
професора кафедри інформаційних комунікацій

Київського столичного університету імені Бориса Грінченка

Григоревської Олени Вікторівни

на дисертаційну роботу Ломачинського Богдана Геннадійовича

«Феномен інформаційної культури у комунікаційному просторі
бібліотеки», представлену на здобуття ступеня доктора філософії за
спеціальністю 029 «Інформаційна, бібліотечна та архівна справа»

Актуальність теми дисертаційної роботи. Загальноцивілізаційні, соціальні та технологічні виклики, що повстали перед комунікаційною сферою діяльності людства у першій чверті ХХІ століття, визначають і трансформації в інформаційній діяльності бібліотечного соціального інституту. Сучасна бібліотека одночасно стає виробником, експертом і транслятором знань, освітнім і комунікаційним майданчиком для усіх верств населення та стратегічним партнером програм і проєктів у сфері медіаосвіти. Отже, такі зміни потребують системного аналізу, врахування світових тенденцій та власне українського досвіду, моделювання нової системи інформаційної взаємодії бібліотеки з іншими соціальними інститутами. Дисертаційне дослідження Ломачинського Б. Г. «Феномен інформаційної культури у комунікаційному просторі бібліотеки» є актуальним, вирішує питання визначення форм, методів і напрямів реалізації інформаційної культури бібліотеки в контексті глобалізаційних викликів цифрової доби.

Обрана тема дослідження відповідає паспорту спеціальності 029 «Інформаційна, бібліотечна та архівна справа» та є актуальною у контексті удосконалення комунікативних практик бібліотечно-інформаційних установ, підтримки розвитку медіакультури суспільства, набуття громадянами навичок цифрової і медіаграмотності.

Актуальність теми дослідження підтверджує і те, що вона є складовою планових науково-дослідних тем Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського.

Ступінь достовірності та обґрунтованості наукових положень та висновків сформульованих у дисертації.

Усі наукові положення і висновки дисертаційного дослідження цілком обґрунтовані, взаємопов'язані із змістом роботи, мають теоретичне і практичне значення. Композиційна побудова представленої до захисту дисертації містить в собі вступ, 3 розділи, висновки, список використаних джерел, додатки і повністю підпорядкована логіці висвітлення результатів дослідження. Методологічні підходи і методи дослідження, які використав автор, є комплексними, дозволяють отримати результати відповідно до завдань, які вирішуються у роботі. Висновки є чіткими та лаконічними і можуть бути використані в практичній діяльності бібліотечно-інформаційних установ.

Викладене вище дає підстави стверджувати, що наукові положення й висновки дисертаційного дослідження Ломачинського Б. Г. достатньо обґрунтовані.

Вірогідність одержаних результатів, повнота їх викладу в опублікованих працях. Отримані в ході дослідження результати пройшли необхідну апробацію та були представлені на чотирнадцяти міжнародних та всеукраїнських наукових конференціях. Результати викладені автором у 24 публікаціях, зокрема в українських наукових фахових виданнях, з яких 5 публікацій у фахових виданнях за напрямом 029 Інформаційна, бібліотечна та архівна справа, підрозділі у колективній зарубіжній монографії, а також у 14 тезах виступів на конференціях.

Особистий внесок здобувача. Дисертаційне дослідження Ломачинського Б. Г. виконане самостійно, наукові результати та висновки одержані ним особисто. У публікаціях, написаних дисертантом у співавторстві, особистий внесок здобувача складає 60 %.

Наукова новизна отриманих результатів, на нашу думку, є міждисциплінарною. В роботі теоретично обґрунтовано роль інформаційної культури бібліотек як цілісної багаторівневої системи соціально-

комунікаційної взаємодії у протидії консцієнтальним війнам сучасності на особистісному, груповому та суспільному рівнях. На підставі аналізу значної джерельної бази узагальнено й удосконалено наукові підходи до постаті користувача бібліотеки цифрової доби – цифрової людини, що зумовлює необхідність формування бібліотеки цифрової доби як відкритої системи, яка рухається назустріч інформаційним потребам користувачів; запропоновано модель інформаційної культури сучасної бібліотеки з активним залученням аналітико-комунікативної компоненти, спрямованої на розширення можливостей знанневого обслуговування та сприяння процесу управління знаннями. Дисертантом уточнено змістовне наповнення понятійної бази інформаційної культури бібліотеки відповідно до діючих законодавчих та нормативно-правових актів; сутнісні особливості реалізації концепції цифрового громадянства в діяльності сучасних бібліотек; роль культури управління знаннями в формуванні інформаційної культури наукових бібліотек; бібліотечні практики застосування технологій медіакультури у поглибленні медіакомпетентностей та формуванні критичного мислення; основні компоненти комплексу організаційних, нормативно-правових та технічних заходів, спрямованих на підвищення рівня інформаційної безпеки бібліотеки як цілісної інформаційно-комунікаційної системи в умовах глобалізаційних викликів сучасності.

Теоретичне та практичне значення отриманих результатів може розглядатися у кількох площинах. Найперше, як науково-методичне підґрунття подальшого розвитку стратегії формування інформаційної культури українського суспільства, зокрема й у контексті забезпечення інформаційної безпеки суспільства, та як новітня інформація для поглиблення концепцій взаємодії феноменів інформаційної, медіа та цифрової культур. По-друге, отримані результати мають бути використані в освітньому та просвітницькому середовищі, зокрема й у підготовці фахівців з бібліотечної, інформаційної та архівної справи.

Структура та обсяг дисертації. Дисертація складається з анотації, вступу, трьох розділів (8 підрозділів), висновків, списку використаних джерел та літератури (484 позиції) та тринадцяти додатків. Обсяг основної частини роботи становить 220 сторінок, загальний обсяг дисертації – 317 сторінок.

Оцінка загального змісту дисертаційної роботи. У першому розділі дисертаційного дослідження проаналізовано теоретико-методологічні засади дослідження феномену інформаційної культури у просторі бібліотеки; простежено генезу термінологічно-понятійного апарату інформаційної культури в контексті діяльності бібліотек; схарактеризовано інформаційно-правову базу функціонування інформаційної культури в комунікативному просторі бібліотеки.

Дисертант не тільки ґрунтовно досліджує базові поняття теми дисертації: «інформаційна культура», «медіакультура» та «цифрова культура», «цифрове громадянство», «цифрова людина», але й не оминає розгляду проблем використання штучного інтелекту в бібліотечній сфері. Як зазначає автор, «ШІ є не лише технологічним інструментом, а й викликом до культурного оновлення бібліотек, яке неможливе без розвитку інформаційної самосвідомості, критичного мислення і відповідального використання технологій». Також ми цілком поділяємо висновок автора стосовно впливу впровадження концепції цифрового громадянства на необхідність активного оцифрування бібліотечних фондів, розширення спектру віртуальних продуктів та послуг, а також активного позиціонування діяльності бібліотеки в соціальних мережах.

У другому розділі здобувач аналізує форми, методи і напрями формування інформаційної культури в бібліотеках України; досліджує культуру управління знаннями в наукових бібліотеках; визначає роль бібліотек у становленні культури інформаційного суспільства як вагомого чинника інформаційної безпеки. Автор зазначає, що в умовах цифрової трансформації перед бібліотечним середовищем постає стратегічне завдання – налагодження нових форматів взаємодії з суспільством, орієнтованих на

підвищення рівня інформаційної культури, формування безпечного простору для засвоєння знань та подолання цифрового розриву. Формати взаємодії визначаються дисертантом за результатами власного дослідження, які вдало доповнюють текст розділу і представлені у Додатку 13.

Особливого значення набувають висновки дисертанта щодо місця бібліотеки в процесах інформаційної війни, яка на сьогодні трансформується у консцієнтальну війну – війну смислів, полем бою якої є людська свідомість, людська самоідентифікація, цінності та цілі. Взагалі така проблематика може бути предметом окремого дослідження, так само як і втрати бібліотечної системи України під час російсько-української війни. Отже, дослідження Ломачинського Б. Г. окреслює ряд напрямків, які можуть бути поглиблені іншими науковцями.

Третій розділ присвячений визначенню ролі бібліотек у формуванні медіакультри суспільства, яка розкривається через розуміння феномену медіакультри як складової інформаційної культури бібліотеки та аналіз можливостей застосування технології медіаосвіти у віртуальному просторі бібліотеки. Автор підкреслює трансформацію поглядів на бібліотечний медіапростір, який сьогодні існує як у традиційній площині, так і у віртуальному вимірі, та ілюструє її прикладами діяльності конкретних бібліотек. Також нам імponує обгрунтований висновок щодо діяльності бібліотек у соціальних мережах, що має на меті підвищення рівня інформаційної культури, зокрема культури читання, популяризуючи україномовне читання, залучення громадськості до соціально орієнтованих проєктів.

Висновки до дисертційного дослідження Ломачинського Б. Г. є логічно вибудованими, відповідають отриманим у ході дослідження результатам, підпорядковані обгрунтуванню моделі інформаційної культури сучасної бібліотеки, яка розглядається автором на особистісному, груповому та суспільному рівнях.

Високо оцінюючи результати дисертаційного дослідження Ломачинського Б. Г., вважаємо за необхідне зробити певні зауваження та отримати відповіді на питання:

1. У межах підрозділу 1.2. Генеза термінологічно-понятійного апарату інформаційної культури в контексті діяльності бібліотек автор ґрунтовно досліджує розмежування та взаємозв'язок понять «інформаційна культура», «медіакультура» та «цифрова культура». І одночасно приділяє велику увагу новітньому явищу «цифрового громадянства» та пов'язаного із ним явища «цифрової людини». Якою мірою та якими методами інформаційна культура, яку розвиває сучасна бібліотека, може сприяти зниженню або запобіганню ризиків цифрового громадянства, або це все ж таки функції інших державних установ?

2. Позитивно оцінюючи вміння дисертанта використовувати методологічний апарат соціогуманітаристики, зокрема й метод моделювання, звертаємо увагу на модель «Системи управління знаннями у наукових бібліотеках» (Додаток б). Модель не містить складника «вироблення знань», а лише «придбання», «застосування», «захист» і «оцінка» знань. Бажано отримати пояснення з цього приводу.

3. Позитивно оцінюючи термінологію, яку використовує у дослідженні Ломачинський Б. Г., хочемо отримати відповідь на таке питання. На с. 46 тексту дисертації зазначено, що «В. Добровольська та Л. Чередник вводять поняття віртуального інформаційного простору бібліотеки, який формується з метою задоволення інформаційних потреб користувачів», стаття на яку спирається дисертант нова, вийшла у 2023 р., тому виникає питання – інші дослідники до цього не використовували / не розвивали такого поняття? Або ж у чому особливість визначення поняття саме цими авторками і його значення для даного дослідження.

4. На нашу думку, формулювання висновку 9 (с. 236-237) було б більш інформативним, якщо модель інформаційної культури сучасної бібліотеки, репрезентована як трирівнева структура, (с. 224-226 дисертації та Додаток 12

до дисертації) була пропорційно розкрита відповідно до усіх рівнів – особистісного (рівень користувача), групового (професійна культура бібліотечного колективу) та суспільного рівня (національний або загальнодержавний). У висновку основний акцент зроблено на груповому (фаховому) рівні інформаційної культури працівників бібліотеки.

Висловлені зауваження і побажання мають дискусійний характер, і суттєво не впливають на загальну позитивну оцінку дисертації Богдана Геннадійовича Ломачинського.

Загальний висновок. Дисертація Ломачинського Богдана Геннадійовича «Феномен інформаційної культури у комунікаційному просторі бібліотеки» є самостійним, оригінальним, завершеним науковим дослідженням. Зміст дисертації відповідає спеціальності 029 Інформаційна, бібліотечна та архівна справа, а також вимогам МОН України до дисертацій, що викладені в пп. 5-9 Постанови Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 р. № 44 «Про затвердження Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії» (із подальшими змінами), а її автор Ломачинський Богдан Геннадійович заслуговує на присудження наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю 029 Інформаційна, бібліотечна та архівна справа.

Офіційний опонент,

доктор наук із соціальних комунікацій,
старший науковий співробітник,
професор кафедри інформаційних комунікацій
Факультету української філології, культури і мистецтва,
Київського столичного університету
імені Бориса Грінченка

Олена ГРИГОРЕВСЬКА



УКРАЇНА
КИЇВСЬКИЙ СТОЛИЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ БОРИСА ГРИНЧЕНКА
Код ЄДРПОУ 45307965
ФАКУЛЬТЕТ УКРАЇНСЬКОЇ ФІЛОЛОГІЇ,
КУЛЬТУРИ І МИСТЕЦТВА
04207, м. Київ, вул. П. Лужаненка, 13 Б
№ *1* / *1* / *1*
« *1* » *1* / *1* / *1* р.

Олена Григорівна Григорівна
Л. Григорівна